

УДК 304.4

DOI: 10.35432/tisb292023289650

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Колісніченко Наталя Миколаївна

д.н.держ.упр., професор,
завідувачка кафедри соціально-гуманітарних наук
Національний університет «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-1083-7990>

Воєнний стан – це спеціальний режим, що вводиться у випадку загрози національній безпеці, і передбачає певні обмеження громадянських прав і свобод, зокрема на освіту, культуру, охорону здоров'я тощо. Права і свободи людини визначають зміст і спрямованість держави [1, с. 40]. Формування та реалізація державної політики воєнного стану передбачають таке: розробка законодавчої бази; формування відповідних структур; планування та підготовка дій для мобілізації, захисту населення та інших завдань; комунікації. Соціально-гуманітарна складова цього процесу визначається на сьогодні [2]: комплексною підтримкою і захистом дітей та сімей з дітьми, переміщених (евакуйованих) за кордон; впровадженням загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення (другого рівня пенсійної системи); популяризацією та розвитком усиновлення; реалізацією програм інтеграції ветеранів, що включатиме освітні та рекреаційні ініціативи для ветеранів та їх сімей, а також ініціативи з працевлаштування; забезпеченням (молодих сімей, сімей з дітьми) житлом; розбудовою системи захисту прав дитини; створенням умов для професійної реадaptaції батьків, які втратили роботу внаслідок війни; розбудовою системи регіональної реалізації ветеранської політики шляхом утворення мережі сучасних сервісних офісів у справах ветеранів; створенням системи центрів ветеранського розвитку на базі закладів освіти; трансформацією мережі госпіталів ветеранів війни у сучасні реабілітаційні центри з метою забезпечення належного рівня та обсягу реабілітаційної допомоги в рамках маршруту ветерана в трирівневій системі реабілітації; ефективним функціонуванням системи підтримки евакуйованих/повернутих дітей; новітньою інтеграційною політикою України; проведенням аналізу ефективності різних інструментів підтримки громадян (cost and benefit analysis) в рамках ключових політик; розробкою та впровадженням змін до законодавства щодо надання соціальних допомог; розробленням програми підготовки посадових осіб органів місцевого самоврядування щодо планування, надання, моніторингу та оцінки якості послуг; удосконаленням механізмів фінансування надання послуг (в т.ч. соціальних, корекційних, інших) для дітей та сімей з дітьми тощо.

Освітня політика. Одним з найважливіших аспектів освітньої політики воєнного стану є забезпечення безпеки населення та захист території держави. Щодо першого - запроваджуються заходи, спрямовані на забезпечення безпеки закладів освіти усіх типів одночасно із підтримкою освіти загалом. Освітня система яка зазнає пошкоджень під час війни, потребує державного забезпечення фінансування та ресурсів задля свого функціонування та реалізації принципу доступності освіти для всіх груп населення та дотриманні прав людини. Відповідні заходи передбачені Проєктами нацпрограми з відновлення України стосовно розвитку системи освіти [3].

Крім того освітня політика спрямовується на забезпечення необхідних компетентностей для збройних сил та сил оборони, а також на зміцнення ідеології національної єдності.

Освітня політика держави під час воєнного стану змінюється у порівнянні з мирним

часом, оскільки пріоритети і потреби країни відрізняються. Воєнний стан може спричинити:

- зміни у змісті освіти, зокрема актуалізується військова підготовка, обов'язкові курси військової підготовки, спеціальні програми з військової справи тощо. Держава концентрує свої зусилля на забезпеченні підготовки військової молоді, введенні нових дисциплін у навчальний план з питань безпеки нації, сприяє активному розвитку досліджень у галузі військової науки. У межах освітніх програм при вивченні навчальних предметів/дисциплін та під час виховної роботи активізується патріотичне виховання населення, мета якого підвищити рівень національної свідомості та ідентичності;

- зміни у фінансуванні освіти а саме його скороченні у зв'язку зі збільшенням витрат на оборону та забезпечення безпеки держави;

- зміни у державному замовленні на спеціальності, які можуть бути корисні у воєнний час, а саме - інженерні, медичні, дослідницькі тощо. Освітня політика може бути спрямована на підготовку фахівців для військових промислових підприємств оскільки воєнний стан супроводжується як правило збільшенням військового виробництва, яке потребує відповідних професіоналів.

Культурна політика. По-перше оскільки у період воєнного стану держава надає пріоритет військовим потребам і ресурсам, це у свою чергу як і у випадку з освітою може призвести до скорочення фінансування культурних програм і проектів. У таких умовах заклади культури змушені функціонувати у контексті обмеженого режиму як і владні органи управління культурою.

По-друге, у період воєнного стану активізується патріотична та військова тематика в культурі. Державою активно підтримується створення та поширення творів мистецтва, які несуть у собі та популяризують військові подвиги, звитяжний дух та героїзм.

По-третє, нарощуються роль та значення державної ідеології в культурному житті країни. Держава за допомогою культурних засобів активно просуває ті політичні та ідеологічні погляди й цінності, які є актуальними для воєнних дій і просування на шляху до перемоги.

У період воєнного стану держава зосереджується на забезпеченні культурної безпеки, тобто на захисті культурних цінностей від ворожих дій та відкритої крадіжки культурних надбань; проведенні спеціальних заходів з охорони та відновлення культурної спадщини, з протидії культурній агресії та пропаганді ворожої ідеології; підтримці культурних інституцій, таких як музеї, театри та бібліотеки, які можуть стати важливими центрами духовного життя та дозвілля для населення у період воєнного стану; фінансуванні культурних проектів, які сприяють моральному та духовному духу населення, підвищення патріотизму. Задля підтримки військових, які захищають країну, зорганізуються концерти та інші заходи за участю військових ансамблів та хорів, проводяться виставки творів мистецтва, присвячених війні, а також надається фінансова підтримка військовим музеям та іншим культурним військовим установам та закладам, пов'язаним з війною.

Політика з охорони здоров'я. Період воєнного стану - це надзвичайна ситуація, яка вимагає від держави відповідних заходів з охорони здоров'я населення – забезпечення невідкладної медичної допомоги пораненим, хворим і постраждалим унаслідок війни. Передбачаються відповідні заходи і періоду відновлення держави та її системи охорони здоров'я [4].

Зазначена політика спрямовується на забезпечення максимальної безпеки і здоров'я населення, особливо військових, які перебувають на передовій та в зоні бойових дій. У період воєнного стану, держава реалізує низку заходів з охорони здоров'я, а саме:

1. Мобілізацію медичних працівників і розгортання медичних пунктів у зоні бойових дій з метою швидкого надання першої медичної допомоги пораненим. Держава також може використовувати резерви медичних засобів і обладнання, щоб забезпечити швидку і якісну медичну допомогу.

2. Розроблення планів дій на випадок спалахів епідемій та інших захворювань, які є загрозою для життя населення. Держава може зосередитись на розробці та впровадженні національних програм з метою покращення громадського здоров'я. Зокрема, держава може

прийняти спеціальну програму з профілактики захворювань, забезпечення доступу до безкоштовної медичної допомоги, а також створення умов для здорового способу життя.

4. Забезпечення виробництва та розповсюдження медичних засобів, необхідних для збереження здоров'я населення.

5. Проведення масштабних кампаній профілактики інфекційних захворювань, наприклад, вакцинації.

6. Прийняття рішень щодо обмеження переміщення людей та введення карантинних заходів задля запобігання поширенню захворювань.

7. Забезпечення підтримки психічного здоров'я населення та допомоги у подоланні посттравматичного стресу.

У свою чергу, основними напрямками модернізації системи охорони здоров'я після війни можуть стати:

- відновлення медичної інфраструктури. Розпочати необхідно з того, щоб відновити руйнування, пов'язані зі знищенням будівель, медичного обладнання, лікарських засобів та інших ресурсів;

- забезпечення доступності медичних послуг адже після війни багато людей може потребувати медичної допомоги. Це може бути досягнуто через створення нових медичних закладів, розвиток транспортних засобів для транспортування пацієнтів та ін.;

- розвиток медичного персоналу. Війна вже призводить до втрат медичного персоналу та зниження кваліфікації тих, хто залишився. Тому необхідно розвивати медичний персонал шляхом підвищення кваліфікації, створення нових програм навчання та надання додаткових стимулів для медичного персоналу;

- розвиток системи контролю і забезпечення якості медичних послуг. Після війни може збільшитись кількість пацієнтів, що потребують медичної допомоги.

Держава повинна також забезпечити ефективний моніторинг та реагування на будь-які випадки захворювань, які можуть бути пов'язані з війною шляхом формування спеціальних служб, відповідальних за надання медичної допомоги та контроль за захворюваннями в зоні бойових дій.

Список літератури

1. Джафарова О., Шатрава С. Деякі аспекти реалізації державної політики у сфері забезпечення прав людини в умовах воєнного стану. 2022. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/15618>

2. План відновлення України. Забезпечення ефективної соціальної політики. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/secure-targeted-and-effective-social-policy>

3. План відновлення України. Розвиток системи освіти. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system>

4. План відновлення України. Модернізація системи охорони здоров'я. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/upgrade-healthcare-system>